

BĂNUIALA REZONABILĂ PRIN PRISMA PREVEDERILOR CONVENȚIEI EUROPENE PENTRU DREPTURILE OMULUI PRIVIND LIBERTATEA ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Andrei PÂNTEA,
doctorand, AȘM

SUMMARY

In the first half of the twentieth century, Europe was devastated by two wars respectively, and human rights have been trampled to unprecedented degree. The Convention is directly inspired by the Universal Declaration of Human Rights (1948), offers a list of rights and freedoms of Western European governments in the postwar period have been accepted without hesitation, being so fundamental that deserve international recognition. It ensures, among other things, the right to judicial protection, freedom of expression, assembly and association and freedom of choice of religion. Additional protocols include areas such as property rights, the right to education, to free elections and the abolition of the death penalty.

Keywords: convention, legislation, reasonable suspicion, suspect, liberty, security of the person

REZUMAT

În prima jumătate a secolului XX, Europa a fost devastată de două războaie, respectiv și drepturile omului au fost călcate în picioare într-o măsură fără precedent. Convenția, direct inspirată din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), propune o listă de drepturi și libertăți pe care guvernele Europei de Vest din perioada de după război le-au adoptat fără a ezita, fiind atât de fundamentale, încât să merite o promovare internațională. Ea garantează, printre altele, dreptul la un proces echitabil, la libertatea de exprimare, de întrunire, asociere și libera alegere a religiei. Protocoalele adiționale includ așa domenii cum ar fi dreptul la proprietate, dreptul la educație, la alegeri libere și abolirea pedepsei cu moartea.

Cuvinte-cheie: convenție, legislație, bănuială rezonabilă, suspectare, libertate, siguranța persoanei

Introducere. În prima jumătate a secolului XX, Europa a fost devastată de două războaie care au marcat istoric omenirea, iar drepturile omului au fost ignorate într-o măsură fără precedent. Astăzi, după deja 50 de ani de la inaugurarea Consiliului Europei, circa 800 de milioane de europeni au dreptul de a înainta recursuri privind încălcarea drepturilor omului la o Curte internațională cu sediul în Strasbourg. Inițiată sub egida Consiliului Europei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului este responsabilă de aplicarea Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului pe un teritoriu vast, ce se întinde de la Atlantic pînă la Pacific, de la Groenlanda pînă la Cipru și Rusia, de-a lungul nu mai puțin de 17 zone temporale.

Scopul prezentului articol constă în abordarea conceptuală a bănuielii rezonabile prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei. Obiectivul urmărit constă în aprofundarea studierii diverselor aspecte ale naturii juridice a bănuielii

rezonabile, ce comportă astăzi noi conotații.

Metode aplicate și materiale utilizate. Pentru atingerea scopului prestabilit, au fost aplicate diverse metode de cercetare științifică: analiza, sinteza, comparația și conștientizarea logică. Drept bază la elaborarea acestui studiu au servit o serie de lucrări științifice, de reglementări naționale și internaționale.

Rezultate obținute și discuții. Convenția, direct inspirată din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), propune o listă de drepturi și libertăți pe care guvernele Europei de Vest din perioada de după război le-au adoptat fără a ezita, fiind atât de fundamentale, încât să merite o promovare internațională. Scopul Curții Europeene a Drepturilor Omului constă în a preveni repetarea ororilor și neleguirilor comise în anii '30 și '40. Începînd cu dreptul cel mai fundamental – dreptul la viață, Convenția de asemenea militează împotriva torturii și tratamentului inuman ori degradant, precum și împotriva pedepselor, muncii forțate și deținerii

arbitrare. Ea garantează, printre altele, dreptul la un proces echitabil, la libertatea de exprimare, de întrunire, asociere și libera alegere a religiei. Protocoalele adiționale includ așa domenii cum ar fi dreptul la proprietate, dreptul la educație, la alegeri libere și abolirea pedepsei cu moartea [1].

Curtea poate fi sesizată prin recursuri înaintate de statele care au semnat Convenția împotriva statelor care de asemenea sînt semnatare. Recursurile individuale la fel pot fi înaintate direct la Curtea din Strasbourg în cazul în care reclamantii pot să aducă dovezi că sînt victimele încălcării unuia dintre drepturile înscrise în Convenție. Ei nu trebuie să fie neapărat de naționalitatea țării în cauză, dar să fi fost în jurisdicția ei în timpul desfășurării evenimentului respectiv. De asemenea, ei trebuie să demonstreze că au epuizat toate căile interne de recurs, efective în țara unde încălcarea pretinsă a fost comisă.

Recursurile înaintate către Curte se referă la o gamă extinsă de încălcări, începînd cu refuzul autorităților de a înregistra prenumele ales

de părinți pentru copilul lor pînă la declararea celor mai grave cazuri de tortură și tratament inuman, comise de poliția însăși ori de organele de securitate. Aceste recursuri se referă la așa probleme cum ar fi: statutul mamelor necăsătorite și copiilor născuți în afara căsătoriei civile, legislația penală împotriva homosexualilor, urmărirea secretă a corespondenței și interceptarea convorbirilor telefonice, probleme cauzate de existența unui risc potențial de poluare, deportarea în țările unde există riscul violării grave a drepturilor omului, durata și obiectivitatea proceselor judiciare, dreptul de a deveni membru al unui sindicat, dreptul ziarelor de a critica politicienii, interzicerea cărților, spectacolelor ori înregistrărilor video obscene, dizolvarea partidelor politice [2].

Lista este lungă și continuă să crească în raport cu creșterea numărului de reclamanți care se adresează la Curtea de la Strasbourg, uneori cu probleme și dureri personale, alteori cu istorii cu adevărat tragice și dramatice. În prezent, Curtea primește aproximativ 650 de adresări pe zi. Ea are înregistrate aproape 8000 de cereri și mii de dosare provizorii, cîte unul pentru fiecare recurs în parte. Pe parcursul anilor '80 și în special al anilor '90, numărul recursurilor înaintate în conformitate cu Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului a crescut semnificativ. Unul dintre motivele de bază a fost, cu siguranță, majorarea numărului de state aliaste Convenției, care, după căderea zidului de la Berlin, include în prezent aproape toate țările Europei Centrale și de Est. Această creștere a condiționat nu numai mărirea propriu-zisă a cantității de recursuri, dar și posibilitatea de a scoate în relief mai multe probleme noi ce apar în situații extrem de sensibile.

Curtea însăși, precum și instituția sa parteneră, Comisia Europeană pentru Drepturile Omului, care

avea funcția unui filtru al cazurilor în afara Convenției, nu mai puteau să coopereze în continuare. Acest fapt a contribuit la reformarea întregului sistem, dînd naștere unei noi Curți, o instituție permanentă cu o procedură juridică și publică deplină, care activează în prezent. Noua Curte și-a început activitatea la 1 noiembrie 1998, judecătoria săi avînd sediul permanent la Strasbourg și fiind aleși de către Adunarea Parlamentară a Consiliului European pe un termen de 6 ani (trei ani pentru o jumătate din numărul de judecători la prima alegere). Sarcina lor este descurajatoare. Ei nu numai că se confruntă cu o stabilă creștere a numărului cazurilor, care devin tot mai complexe, ci și sînt obligați, totodată, să accelereze procedurile, ceea ce, de fapt, constituie cauza de bază a reformei. În sistemul vechi era ceva obișnuit ca soluționarea unui caz, începînd cu înaintarea recursului și sfîrșind cu adoptarea deciziei finale, să dureze cinci ani și mai mult. Oricum, pentru moment, activitatea Curții este axată pe organizarea eficientă a procedurilor sale, precum și pe aplicarea maximală a tehnologiilor de informare.

Cînd Curtea adoptă vreo decizie de constatare a unei încălcări, deși dispune de posibilitatea de a oferi o recompensă ori rambursare a cheltuielilor efectuate de reclamant, ea nu poate ordona guvernului în cauză să adopte măsuri specifice, cum ar fi amendarea legii care a cauzat recursul în cauză. Aceasta este atribuția organului executiv al Consiliului European – Comitetul Miniștrilor. Statele în cauză sînt obligate să se supună și să respecte deciziile adoptate de Curte, aceasta, totodată, incluzînd și prezentarea raporturilor către Comitetul Miniștrilor privind măsurile adoptate în vederea realizării hotărîrilor Curții. În viitor, la fel ca și în trecut, respectarea hotărîrilor adoptate va constitui un factor crucial, ce va condiționa eficacitatea sistemului Convenției.

Hotărîrile adoptate de Curte au contribuit la realizarea unui număr mare de schimbări în legislația națională, incluzînd: interdicția pedepselor corporale în școlile din Marea Britanie, noi reguli privind interceptarea convorbirilor telefonice, noi regulamente privind reținerea persoanelor cu dezabilități mintale în Olanda, discriminarea homosexualilor în Irlanda de Nord și Irlanda, amendarea Actului privind Radiodifuziunea Regională în Austria, o nouă lege privind îmbunătățirea condițiilor de detenție și regulile de acces în Finlanda, precum și schimbări în procedura procesuală și civilă în multe țări [3]. Republica Moldova nu reprezintă o excepție de la regula de bază; pe parcursul ultimilor ani întreaga legislație a țării noastre a suferit modificări, scopul fiind asigurarea corespunderii legislației interne cu standardele și cerințele internaționale.

Perspectivile Curții sînt diverse. Pe de o parte, inaugurarea unei Curți noi a fost ratificată de toate statele-membre. Acesta a fost un vot de încredere în viitorul său, semnificînd recunoașterea rolului pe care Curtea îl deține în sprijinirea guvernării legii și în protejarea drepturilor omului în întreaga Europă. La momentul de față, noua Curte a devenit mai puternică, avînd o jurisdicție obligatorie și un statut permanent. Cu toate acestea, problemele cu care se confruntă Curtea sînt enorme, potențialul de a-și continua activitatea, precum și o creștere vertiginosă a numărului de cereri este un lucru real. Nu poate fi niciun dubiu că angajamentul politic al celor 47 de state ale Consiliului va trebui să fie menținut. Curtea va avea nevoie de sprijinul lor în anii care urmează [4].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) își are originile în Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 1950, semnată la Roma la 4 noiembrie și intrată în vigoare în septembrie 1953. Convenția

a reprezentat primul efort colectiv în direcția impunerii și respectării drepturilor afirmate de Convenția Universală. În Republica Moldova, Convenția Europeană pentru Drepturile Omului a fost semnată și ratificată și a intrat în vigoare sub denumirea de: Convenție nr. 1950 din 04.11.1950, pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Publicată la 01.01.1998 în Tratatul Internațional nr. 1, art. 342. Data intrării în vigoare: 01.02.1998 [5].

Convenția statua următoarele drepturi și libertăți [6]: dreptul la viață; interzicerea torturii; interzicerea sclaviei și a muncii forțate; dreptul la libertate și la siguranță; dreptul la un proces echitabil; nici o pedeapsă fără lege; dreptul la respectarea vieții private și de familie; libertatea de gândire, de conștiință și de religie; libertatea de exprimare; libertatea de întrunire și de asociere; dreptul la căsătorie; dreptul la un recurs efectiv; interzicerea discriminării; derogarea în caz de urgență; restricții ale activității politice ale străinilor; interzicerea abuzului de drept; limitarea folosirii restrângerii drepturilor.

Libertatea individuală și siguranța persoanei reprezintă una dintre cele mai sensibile și complexe valori ale ființei umane, care, alături de alte drepturi fundamentale, ocupă un rol primordial în cadrul unei societăți democratice. În urma transformărilor survenite în societatea noastră după anul 1991, odată cu abolirea regimului totalitar, libertatea și siguranța individuală a făcut obiectul unor reglementări constituționale tot mai clare și mai detaliate, în scopul evitării interpretărilor arbitrare din partea autorităților. Astfel, în art. 25 alin. (1) din Constituție se prevede expres și necondiționat: „Libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile” [7]. De asemenea, în urma dezvoltării economico-sociale și a declanșării procesului de armonizare a legislației naționale cu

dispozițiile europene, documentele internaționale în materia drepturilor omului și nu numai au căpătat o tot mai mare importanță. În acest context, Convenția Europeană a Drepturilor Omului reprezintă instrumentul principal care asigură protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Prin raportare la dispozițiile acesteia și la jurisprudența CEDO în materie, se observă acordarea unei atenții sporite libertății individuale tocmai datorită caracterului esențial al acestui drept pentru ființa umană, nerespectarea lui avînd consecințe importante atît din punct de vedere fizic, cît și psihic și social.

Garantarea libertății persoanei a constituit una dintre preocupările continue ale legiuitorului, motiv pentru care în prezent dispozițiile interne în materia protecției dreptului la libertate și siguranță individuală, consacrate în Constituție (art. 25) și Codul de procedură penală (art. 11), urmăresc satisfacerea exigențelor CEDO, care din momentul ratificării a devenit obligatorie în dreptul intern. Asemănător prevederilor constituționale, art. 5 din Convenție garantează în termeni preciși dreptul la libertate și siguranță al oricărei persoane. În completare, acest text prevede în mod expres și limitativ cazurile și condițiile în care este permisă limitarea libertății persoanei (art. 5 § 1 lit. a-f), precum și garanțiile recunoscute persoanelor private de libertate (art. 5 § 2-5) [8].

Libertatea persoanei este unul dintre cele mai vechi drepturi esențiale, fiind înscrisă în textele medievale, de exemplu, în *Magna Charta Libertatum*, care declară că niciun om liber „nu va fi arestat sau întemnițat [...] sau declarat în afara legii [decît] prin judecată legală [...] sau în conformitate cu legea țării” [9]. În același timp, privarea de libertate individuală prin închisoare este una dintre cele mai răspîndite metode utilizate de către stat pentru a combate criminalita-

tea și a menține securitatea internă. Primul alineat al articolului invocă inviolabilitatea libertății persoanei. La prima vedere, există un conflict, cel puțin lingvistic, între caracterul absolut al termenului *inviolabilitate* și posibilitatea statului de a limita acest drept prin arest, detenție în închisoare. Caracterul absolut al termenului de inviolabilitate poate induce ideea că detenția este interzisă, ceea ce, evident, nu este adevărat. Textul articolului clarifică faptul că libertatea persoanei poate fi restrînsă de către stat, deși doar în cazurile prevăzute de lege. Deci unele forme de privare a libertății sînt permise, iar altele – nu [10].

Art. 25 interzice privațiunea arbitrară și ilegală a persoanei. Prevederile art. 25 reflectă art. 3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, art. 9 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice și art. 5 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Textul Convenției este de o importanță deosebită datorită competenței specifice a Curții Europene a Drepturilor Omului, care deține rolul de observator și poate examina cauzele în care violarea art. 5 este invocată contra Republicii Moldova. Pe lîngă faptul că art. 5 declară dreptul la libertatea individuală, el mai are și scopul de „(b) a defini cercul situațiilor în care acest drept poate fi limitat prin exercițiul puterii coercitive a statului, și (c) a elabora condițiile esențiale care trebuie observate pentru ca [exercitarea puterii coercitive] a statului să se încadreze în limitele legii” [11].

Libertatea și siguranța persoanei. Prin art. 25 alin. (1), Constituția a aliniat drept egalii termenii *dreptul la libertatea persoanei* și *siguranța persoanei*. Este cert că actele internaționale menționate mai sus au servit drept sursă de inspirație pentru legiuitor la elaborarea art. 25 – toate actele au această formulă. Totuși, apare o întrebare

re firească: cum să fie interpretați acești termeni: simultan, independent unul de altul, ca decurgând unul din altul? Termenul *siguranța persoanei* își are originea în art. 8 al Constituției Franceze din 1793 [12], prin care cetățenii au obținut dreptul la protecție împotriva ingerințelor la nivel orizontal, în relațiile intercetățenești. La momentul lucrărilor pregătitoare pentru adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, dna Roosevelt a dat următoarele explicații: „termenul *siguranța persoanei* a fost ales intenționat [...] pentru că era mai general decât orice altă expresie. Reprezentantul Franței a menționat în mod special că termenul includea și noțiunea de integritate fizică” [13]. S-a observat că atât Comisia, cât și Curtea pentru Drepturile Omului de la Strasbourg nu au considerat termenul *siguranța persoanei* ca având o semnificație independentă, ajutătoare noțiunii de *libertate a persoanei*. Același autor a menționat că acest termen, de data aceasta în cadrul Pactului Internațional cu privire la drepturile civile și politice, arată totuși posibilitatea plîngerilor contra ingerinței din partea persoanelor particulare [14].

Prevederile alin. (2)-(6) din art. 25 din Constituție enumeră condițiile esențiale care urmează a fi respectate în procedura de urmărire penală. Fiind comparate cu art. 5 din Convenția europeană, prevederile alin. (2)-(6) indică necesitatea de a revedea critic art. 25, pentru a fi adus în deplină conformitate cu textul european. După cum s-a menționat mai sus, legalitatea detenției este examinată prin prisma respectării tuturor cerințelor procedurale referitoare la arest, detenție, învinuire și eliberare. Art. 25 conține elementele de bază pentru determinarea legalității actului care privează de libertate individul.

Limitarea libertății persoanei se realizează conform legii – art. 25 alin. (1) – în baza unui mandat

emis de judecător – art. 25 alin. (4). Contrariul ar echivala cu admiterea limitării libertății de către oricine. Legea servește ca bază normativă pentru limitarea libertății individuale și este accesibilă tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția Republicii Moldova. Luînd în considerație gravitatea deciziei privind limitarea libertății individuale, legiuitorul a prevăzut mecanismul contestării legalității acesteia, care poate fi imediată – art. 25 alin. (4) – în instanța judecătorească ierarhic superioară. Instanța superioară trebuie să fie independentă și să examineze decizia instanței inferioare în termeni juridici obiectivi [15].

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a explicat în detaliu și mai precis natura independenței instanței judiciare, menționînd că judecătorii judecă cauzele penale în baza legislației în vigoare și în condiții care exclud orice presiune asupra lor. Aceasta înseamnă că instanța de judecată nu este obligată să ia în considerație argumentele părților la proces [...], este liberă în aprecierea probelor și independență de oricare influență [16].

Comunicarea motivelor reținerii. Expresia din art. 25 alin. (5) este categorică: „celui reținut sau arestat [...] i se aduc [...] motivele reținerii”. Statul, prin reprezentanții săi, este obligat să aducă la cunoștința oricui motivele reținerii sau arestului. Aceasta va avea loc indiferent de faptul dacă persoana reținută sau arestată a solicitat sau nu acest lucru. Comisia și Curtea Europeană pentru Drepturile Omului au interpretat termenii *acuzăție* și *motivele acuzației*, accentuînd importanța conținutului de fond, și nu a celui formal. Curtea a explicat termenul *acuzăție* drept orice notificare din partea unei autorități adusă individului care afirmă că persoana a comis o infracțiune.

Momentul comunicării. Art. 25 alin. (5) al Constituției stipulează obligația statului de a informa îndată persoana despre motivele reținerii sau arestului.

nerii sau arestului. În sens lingvistic, termenul *îndată* înseamnă „fără întârziere, imediat, acuși, acum” [17]. Intenția legislatorului a fost de a exclude circumstanțele în care o persoană reținută sau arestată nu cunoaște motivele limitării libertății sale.

Codul de procedură penală în art. 165 alin. 1 și 167 alin. 1 stabilește durata maximă a unei rețineri (72 de ore) și determină durata maximă de 3 ore din momentul reținerii în care persoana reținută trebuie să fie informată despre motivele reținerii [18]. Timpul a demonstrat că este necesar a opera completării în prevederile constituționale referitor la garantarea imediată a acestor drepturi fiecărei persoane. Trebuie să fie reflectate următoarele elemente [19]:

1. Reținerea nu poate depăși 24 de ore.

2. Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.

3. În cursul urmăririi penale, arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu cîte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.

4. În faza de judecată, instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, nu mai tîrziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună de îndată punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate.

5. Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen. Învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

6. Persoana arestată preventiv

are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune.

7. Nimeni nu va fi lipsit de libertate pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Bănuiala rezonabilă prin prisma prevederilor Convenției Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea și siguranța persoanei poate fi caracterizată prin inabilitatea de a lua în considerație chestiunile cu privire la aprecierea elementului de „bănuială rezonabilă”. O cerință esențială pentru aplicarea măsurilor de constrângere privative de libertate este existența unei bănuieli rezonabile că a fost săvârșită o infracțiune și că aceasta o fost săvârșită de persoana acuzată. Autorul V. Rotaru consideră că bănuiala rezonabilă este o cerință logică și evidentă, totuși ea este formulată expres, deoarece uneori (atunci când este „foarte necesar”), unii reprezentanți ai organelor de drept parcă uită că o astfel de cerință există [20], anume aceasta ar fi cauza condamnării, și nu doar a Republicii Moldova, de către CEDO.

Referințe bibliografice

- Sursă internet: <http://infoeuropa.md/curtea-europeana-a-drepturilor-omului/> (accesat 09.12.2015).
- Ibidem.
- Ibidem.
- Ibidem.
- Sursă internet: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=285802&lang=1> (accesat 09.12.2015).
- Sursă internet: http://www.dreptonline.ro/institutii/prezentari/detalii_institutie.php?id_institutie=7 (accesat 09.12.2015).
- Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial* nr. 1 din 12.08.1994. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți. București: Ed. All Beck, 2005, p. 3.
- British Library, Treasures in full Magna Carta. <http://www.bl.uk/treasures/magnacarta/basics/basics.html>. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 118.
- Manfred Nowak, U.N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, Kehl am Rhein, Strasbourg, Arlington, Engel, 1993, p. 160. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 118-119.
- Mark Janis, Richard Kay, Anthony Bradley. *European Human Rights Law, Text and Materials*. Oxford, 1995, p. 299-300. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 119.
- Manfred Nowak, U.N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, Kehl am Rhein, Strasbourg, Arlington, Engel, 1993, p. 160. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 118-119.
- Declarația dnei Roosevelt a fost citată de Lars Adam Rebof în *The Universal Declaration of Human Rights, A Common Standard of Achievement*. Editura Gudmundur Alfredsson and Asbjørn Eide, Kluwer Law International, The Hague, 1999, p. 94. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A., și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 119.
- Manfred Nowak, U.N. *Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, Kehl am Rhein, Strasbourg, Arlington, Engel, 1993, p. 160. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 119.
- Short Guide to the European Convention on Human Rights. Council of Europe, Strasbourg, 1998, p. 27. Citat de: Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 120.
- Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Hotărîrea nr. 22 din 30.06.1997. În: MO nr. 046 din 17.07.1997, promulgată pe 30.06.1997, secția constatărilor Curții. Curtea a explicat, în aceeași hotărîre, că neprezentarea părților la proces – acuzator sau apărător, avizate despre data examinării plîngerii în modul convenit, nu constituie în mod evident un obstacol pentru instanța judiciară de a efectua controlul judiciar al legalității mandatului de arest.
- Sursă internet: <http://dexonline.ro/definitie/indata> (accesat 10.12.2015).
- Codul de procedură penală, nr. 122 din 14.03.2003 În: MO nr. 104-110 din 07.06.2003, art. 447.
- Negru B., Osmochescu N., Smochină A. și alții. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*. Coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. Chișinău: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“), p. 121.
- Rotaru V. *Societatea și justiția penală. Ghid pentru jurnaliști și activiștii din domeniul drepturilor omului*. Chișinău: Ed. Cartier, 2012, p. 69.